

UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 159.922.7:373.2(043.2)

ȚĂPURIN ADRIANA

**DEZVOLTAREA CREATIVITĂȚII LA COPIII DE VÂRSTĂ PREȘCOLARĂ
ÎN PROCESUL EDUCAȚIONAL**

SPECIALITATEA 511.02

PSIHOLOGIA DEZVOLTĂRII ȘI PSIHOLOGIA EDUCAȚIONALĂ

AUTOREFERAT

al tezei de doctor în psihologie

CHIȘINĂU, 2017

Teza a fost elaborată la Catedra de Psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
din Chişinău

Conducător științific:

PERJAN Carolina, doctor în psihologie, conferențiar universitar, UPS ”Ion Creangă” din Chişinău

Referenți oficiali:

1. CONSTANTIN Ana, profesor universitar, doctor în psihologie, Universitatea ”Alexandru Ioan Cuza” Iași

2. PRIȚCAN Valentina, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat ”A. Russo”, Bălți.

Componenta Consiliului Științific Specializat:

1. RACU Igor, președinte, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar

2. LOSÎ Elena, secretar științific, doctor în psihologie, conferențiar universitar

3. BOLBOCEANU Aglaida, doctor habilitat în psihologie, profesor -cercetător

4. JELESCU Petru, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar

5. NEGURĂ Ion, doctor în psihologie, conferențiar universitar

6. POTÂNG Angela, doctor în psihologie, conferențiar universitar

Susținerea publică a tezei va avea loc la 22_decembrie 2017, ora 13.00, în ședința Consiliului Științific Specializat D 33 511.02 – 01, al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chişinău; str. Ion Creangă 1, bloc 2, sala Senatului.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chişinău și pe pagina web a CNAA (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 16 noiembrie 2017

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat:

doctor în psihologie, conf. universitar _____ Losî Elena

Conducător științific:

doctor în psihologie, conf. universitar _____ Perjan Carolina

Autor _____ Țăpurin Adriana

© Țăpurin Adriana, 2017

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Societatea contemporană se definește prin schimbări semnificative care au loc la nivel comportamental, în toate registrele vieții noastre. Creativitatea este educabilă, iar stimularea ei la vârstele timpurii este cu atât mai importantă, pe măsură ce preșcolăritatea este apreciată tot mai mult ca vârsta cu cea mai bogată experiență educațională din viața unei persoane. Este important de subliniat faptul că, în practica învățământului preșcolar, apare frecvent problematica potențialului creativ al copilului, care se manifestă și se dezvoltă într-un mediu, prin excelență, ludic. Pornind de la premisa conform căreia fiecare copil dispune de un anumit potențial creativ, adulții implicați în creșterea și educația lor, părinți și educatori, sunt responsabili de valorificarea acestei capacități. Acum, în plin secol XXI, mai mult ca oricând, asistăm la o "punere sub lupă" a sistemului educațional, determinat atât de noile schimbări ale societății, cât și de implementarea valorilor aduse din vest, în ceea ce privește sistemul educațional. Aceasta tendință s-a concretizat în România, prin introducerea alternativelor educaționale. Programul Step by Step este cel mai cunoscut și cel mai utilizat program educativ, pentru că respectă curriculum-ul național, este adaptat culturii locale și, în același timp, integrează standardele și cele mai bune practici internaționale din domeniul educației, iar Județul Gorj a fost printre primele județe din țară care au implementat această alternativă educațională în grădiniță.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare.

Preocuparea pentru creativitate, manifestată după anul 1950, este justificată de importanța pe care această dimensiune o are pentru rezolvarea problemelor de natură socială, economică, culturală; această preocupare este demonstrată de numărul mare al studiilor și cercetărilor în domeniul creativității. Abordarea fenomenului creației, prin prisma diverselor orientări psihologice, ne permite o vedere panoramică asupra problemei cercetate: psihanalistul S. Freud, [7] evidențiază rolul inconștientului în procesul creator; asociaționiștii (L. Maltzman, S.A. Mednick) [41] consideră fenomenul creației un proces de asociație între anumite elemente, care duce la apariția unor combinații noi; gestaltiștii (W. Kohler, M. Wertheimer, R. Arnheim, R.L. Mooney) explică procesul creativ prin raportarea permanentă la întreg și la stabilirea relației dintre formă și volum; behavioriștii (C. F. Osgood, J. Pames, J. Rossman, R. Hyman), explică fenomenul creator, pornind de la schema S-R; existențialiștii (A. Maslow, C. Rogers, J. P. Sartre, ș.a) [40,20,44] au dezvoltat teorii conform cărora omul își valorifică și își exprimă unicitatea prin creativitate; reprezentanții teoriei culturale considerau creativitatea individului ca fiind influențată de mediul în care trăiește

(M. J. Stein, G. Murphy, H. H. Anderson, M. Mead), [44,39,35,38] iar reprezentanții concepției factoriale a creativității (P.Guilford, J.C. Gowan, F.X. Barron, V. Lowenfeld, I.Moraru) descriu un model tridimensional al intelectului, în care factorii intelectuali sunt implicați în activitatea de creație.

În psihologia românească, începând cu anul 1967, au apărut primele lucrări teoretice având ca obiect de studiu creativitatea (D.Beșliu, Al.Roșca, P. Popescu Neveanu) [1,21,13]. După anii 1970, crește numărul cercetărilor experimentale în domeniul psihologiei creativității. În domeniul psihologiei creației științifice și tehnice se evidențiază studiile lui P. Popescu Neveanu, Al.Roșca, M.Roco, M.Zlate, A.Stoica [14,21,18,34,23], în domeniul psihologiei școlare educaționale și a dezvoltării sunt reprezentative cercetările lui P. Constantinescu Stoleru, A. Stoica-Constantin, M. Caluschi, M. Dincă [3,23,5], iar în domeniul psihologiei artei - U.Șchiopu, D.Neagu, N.C.Matei .

În știința psihologică din Republica Moldova, problema creativității a trezit interesul mai multor cercetători (V.Prițcan, I.Racu, I.Negură, E.Losfi, P.Jelesc, R.Jelesc, C.Perjan) [15,16,11,10,12]. Menționăm că studiile vizate se referă la dezvoltarea și stimularea creativității copiilor de vârstă școlară mică și preadolescentă, însă copiii de vârstă preșcolară nu au fost obiect de studiu special, orientat spre dezvoltarea potențialului creativ în procesul de educație. Astfel **problema științifică** constă în identificarea condițiilor optimizării procesului de valorificare a potențialului creativ la preșcolari prin evidențierea impactului programelor educaționale Step by Step și tradițional și a competențelor parentale; elaborarea unor demersuri formative în vederea stimulării creativității și a unui program de parenting orientat spre dezvoltarea competențelor parentale.

Scopul cercetării constă în identificarea condițiilor optimizării procesului de valorificare a potențialului creativ la preșcolari prin evidențierea impactului programelor educaționale Step by Step și tradițional și a competențelor parentale; elaborarea unor demersuri formative în vederea stimulării creativității și a unui program de parenting orientat spre dezvoltarea competențelor parentale.

Obiectivele cercetării:

- studierea literaturii de specialitate care vizează problematica dezvoltării creativității;
- elaborarea proiectului de cercetare și pregătirea bateriei de diagnosticare a creativității preșcolarilor;

- identificarea specificului dezvoltării creativității la preșcolarii înscriși în diferite programe de educație;
- determinarea relației dintre factorii creativității și competențele parentale de educație la copiii de vârstă preșcolară, înscriși în cadrul diferitelor alternative educaționale;
- elaborarea și validarea experimentală a programului formativ de dezvoltare a creativității la copiii de vârstă preșcolară și a competențelor parentale ale familiilor acestora;
- formularea unor recomandări cu privire la modalitățile de dezvoltare a creativității preșcolarilor, utile pentru educatori, psihologi și părinți.

Metodologia cercetării. În procesul investigațiilor științifice au fost folosite următoarele metode: *teoretice* (analiza științifică a surselor bibliografice, generalizarea lor, interpretarea ipotetico-deductivă a rezultatelor); *empirice* (*experimentul de constatare, de formare și de control*); pentru analiza datelor au fost utilizate *metode statistico-matematice*, prelucrările fiind realizate cu Programul SPSS v 19: Corelația Pearson, Testul U - Mann Whitney, Testul Wilcoxon, Testul Chi Square ș.a

Noutatea și originalitatea științifică a acestui studiu rezultă atât din dezvoltarea reperelor teoretico-metodologice existente în literatura de specialitate cât și din realizarea studiului comparativ – experimental privind potențialul creativ al preșcolarilor înscriși în diferite alternative educaționale (Step by Step și tradițional); demonstrarea relației dintre competențele parentale și creativitatea preșcolarilor; propunerea și implementarea complexului de activități formative pentru dezvoltarea creativității copiilor de vârstă preșcolară și dezvoltarea competențelor parentale.

Problema științifică importantă soluționată constă în identificarea condițiilor psihoeducaționale care maximizează valorificarea potențialului creativ al preșcolarului, cât și a programului educațional și a dimensiunilor competențelor parentale, fapt ce a permis elaborarea unui program de intervenție psihologică bazat pe dezvoltarea componetelor procesului creativ al preșcolarilor și a unui program de parenting, având ca efect creșterea nivelului creativității copiilor și a competențelor parentale.

Semnificația teoretică a cercetării este justificată de:

- cercetarea, observarea și evidențierea particularităților dezvoltării creativității la vârsta preșcolară în procesul educativ;
- rezultatele cercetării consolidează bazele teoretice ale creatologiei cu elemente particulare și specifice ale creativității copiilor preșcolari educați în programele tradițional și Step by Step

- evidențiază rolul competențelor parentale în dezvoltarea acestei laturi a personalității.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în faptul că rezultatele obținute constituie fundamentul unui ghid de bune practici, prin elaborarea, implementarea și validarea programelor de intervenție psihologică pentru preșcolari și părinții acestora și pot fi folosite în procesul de dezvoltare a curriculumului de pregătire a cadrelor didactice pentru instituțiile preșcolare.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere sunt cuprinse în următoarele teze:

1. Fiecare copil este unic, deși trece prin stadii de dezvoltare tipice, crește și se dezvoltă într-un ritm propriu și este dependent de ceilalți în privința dezvoltării emoționale și cognitive, prin interacțiune socială.
2. Receptivitatea și curiozitatea copilului, imaginația, tendința sa spontană către nou, pasiunea pentru fabulație, dorința lui de a realiza ceva constructiv, creativ, pot fi împlinite efectiv, pot fi puse adecvat în valoare, prin stimulare și antrenamente corespunzătoare.
3. Pornind de la premisa conform căreia fiecare copil dispune de un anumit potențial creativ, putem afirma că adulții implicați în creșterea și educația lor, părinți și educatori, sunt responsabili de valorificarea acestei capacități.
4. Stimularea creativității nu este un scop în sine, ci alternativa pedagogică pentru a pregăti copilul să anticipeze probleme, să participe, alături de ceilalți, la rezolvarea lor.
5. În cadrul învățământului alternativ din România, Step by Step este unul dintre programele de reformă educațională ce implementează ideea că cei mici învață activ și acumulează permanent informații despre lumea înconjurătoare, prin joc și cunoaștere epistemică.
6. Mediul familial și competențele parentale crescute determină și stimulează dezvoltarea creativității copiilor.

Implementarea rezultatelor științifice. Materialele prezentate în lucrare au fost utilizate în programul grădinițelor din Târgu-Jiu, în predarea cursurilor universitare de psihopedagogia creativității și psihologia preșcolarului, a cursurilor de specializare și formare continuă a cadrelor didactice din învățământul preuniversitar. Rezultatele cercetării au fost incluse în conținutul curriculei de educație a copiilor de vârstă preșcolară din cadrul Grădiniței cu Program Normal Nr.15 din Târgu-Jiu, Grădiniței cu Program Prelungit „Constantin Brâncuși” Târgu-Jiu și în conținutul disciplinelor psihopedagogia creativității și psihologia creativității la UPS”Ion Creangă” mun. Chișinău. Conținutul tezei a oferit material de dezbatere pentru psihologi și pedagogi

preocupați de domeniul studiat, rezultatele putând fi incluse în diferite traininguri, cursuri sau alte resurse educaționale.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele cercetării au fost aprobate în cadrul ședințelor catedrei de Psihologie a UPS „I. Creangă”, la ședințele Consiliului Facultății de Psihologie și Psihopedagogie Specială, la conferințe științifice organizate în cadrul UPS „Ion Creangă” și în cadrul altor instituții universitare, la conferințele științifice naționale și internaționale.

Publicațiile la tema tezei. Conținutul principal al lucrării a fost reflectat în 15 articole științifice, dintre care: 5 – în reviste științifice de specialitate, categoria C; 3 – în culegeri de articole științifice [25,27,32]; 4– în culegeri ale conferințelor științifice[31,30,33,25] și în 3 publicații(cărți)[26,29,28].

Volumul și structura tezei. Volumul părții principale a tezei îl constituie 141 de pagini, inclusiv 18 tabele și 33 de figuri. Conținutul tezei este structurat astfel: adnotare în limbile română, engleză și rusă, lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie (242 de titluri) și 7 anexe.

Cuvinte-cheie: creativitate, proces creativ, produs creativ, potențial creativ, stimularea creativității, gândire divergentă, flexibilitate, fluiditate, originalitate, elaborare, învățare creativă, proces educațional, vârstă preșcolară.

CONȚINUTUL TEZEI

În *Introducere* sunt prezentate premisele teoretice și cele practice care fundamentează actualitatea și importanța problemei abordate; sunt formulate scopul și obiectivele tezei, noutatea științifică a rezultatelor obținute; importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării; modul în care s-a făcut aprobarea rezultatelor cercetării.

Capitolul 1, *Abordări teoretice ale fenomenului creativității*, supune atenției reperele teoretice ale conceptului de creativitate și abordările din literatura de specialitate, expune particularitățile manifestărilor creative la vârsta preșcolară și particularitățile dezvoltării creativității în procesul educațional, descrie programele educaționale, Step by Step și tradițional, argumentează necesitatea cercetării problemei. În final au fost formulate concluziile, au fost formulată problema de cercetare, scopul și obiectivele studiului experimental efectuat. Capitolul debutează cu prezentarea, din punct de vedere etimologic, a originii conceptului de creativitate, demonstrând că termenul de creativitate definește un proces, un act dinamic, care se dezvoltă, se desăvârșește și cuprinde originea și scopul.

Diversitatea de opinii în definirea creativității este un fenomen obiectiv generat de stadiul cercetărilor. Apropierea punctelor de vedere este o consecință necesară și firească a diversității, care reflectă căutările divergente și aspirațiile de a defini creativitatea.

Creativitatea a constituit o provocare pentru toate școlile psihologice care au abordat-o ca pe o ramură de sine stătătoare, în conformitate cu conceptele lor fundamentale, iar începuturile cercetării creativității își au originea în cercetările de psihologie a gândirii.

De-a lungul timpului, psihologii au constatat că, atât în știință, în tehnică, dar și în artă, creativitatea nu se produce instantaneu, ci are o anumită dinamică, parcurge etape și momente, presupune anumite mecanisme și condiții. Numeroși creatologi au definit creativitatea *ca proces, ca produs și ca structură de personalitate*.

În învățământul preșcolar este necesar ca toți copiii să fie îndrumați să dobândească: o gândire independentă, nedeterminată de grup, toleranță față de ideile noi, capacitatea de a descoperi probleme noi și de a găsi modul de rezolvare a lor și „posibilitatea de a critica constructiv” dar, înainte de toate, este important ca educatorul însuși să fie creativ.

Potrivit teoriei exprimate de renumitul cercetător Ana Stoica-Constantin, un cadru didactic „care nu prezintă el însuși „simptomele” creativității, nu recunoaște creativitatea la copii și o reprimă involuntar.”[24].

Particularitățile manifestărilor creative la vârsta preșcolară și factorii lor favorizanți au constituit pentru J.P.Guilford[37], L.K.Frank [43], D.B.Elkonin[6], domeniul predilect de cercetare. Potențialul creativ se manifestă în conduita ludică, în desen, pictură, modelaj, în muzică și în domeniul verbal, (deși mai puțin pregnant). Acest fapt este explicabil, întrucât creația verbală impune stăpânirea limbii. Preșcolarul de 4 – 5 ani creează cuvinte după structura celor cunoscute, găsește cuvinte care să includă sunete sau silabe, substituie în propoziții sau fraze anumite cuvinte cu sinonime și antonime, asociază în structuri neobișnuite cuvinte diferite.

În general, exprimarea în propoziție este săracă, stereotipă, dar sunt posibile și formulări inedite, neobișnuite.

În perioada preșcolarității nu se poate vorbi despre produse creative, pentru că, în general, la această vârstă, copilul are tendința de a-l imita pe celălalt și de a repeta conduitele care au fost apreciate de adult. De aceea, se impune orientarea preșcolarului spre original și util, față de care, părintele sau cadrul didactic, va avea grijă să aprecieze toate eforturile copilului, -chiar și atunci când ele nu corespund unor criterii riguroase - să-l mobilizeze să-și finalizeze produsele.

Particularitățile dezvoltării creativității în procesul educațional analizate în studiile de psihologie contemporană (V.Prițcan, I.Racu, R.Jelescu, P.Jelescu, I.Negură, E.Losîi, C.Perjan) [15,16,11,10,12], au confirmat faptul că abilitățile creative se construiesc și se dezvoltă în ontogeneză, că această dimensiune a personalității – creativitatea – se învață și se dezvoltă în sistemul educațional.

În finalul acestui capitol, se pot sintetiza următoarele idei:

1. analizând și generalizând literatura la problema abordată, reiterăm *următoarea definiție descriptivă de lucru* a creativității: „Creativitatea este formațiunea psihologică care cuprinde motivație creativă, procese creative, însușiri de personalitate creativă și care fiind declanșată, realizează produse noi, originale, de obicei socialmente utile și recunoscute de experți ca fiind valori culturale autentice” (A.Stoica) [24].
2. potențialul creativ poate fi influențat prin instrucție și educație iar în procesul de învățământ activitatea creatoare poate fi dirijată direct (prin care descriu procedeele rezolvărilor creative) și indirect (prin asigurarea condițiilor care o favorizează);
3. orice fenomen de căutare euristică sau de restructurare și reformulare, contribuie la antrenarea potențialului creativ și poate fi consecința unui efort independent;
4. în urma cercetării programelor educaționale se presupune: Programul Step by Step, încă din preșcolaritate, oferă posibilitatea dezvoltării, stimulării potențialului creativ într-o măsură mai mare;
5. alternativa educațională Step by Step implementează metode de predare centrate pe copil și încurajează implicarea familiei și a comunității în învățământul preșcolar și școlar. În această alternativă educațională se regăsesc dimensiunile esențiale pentru cultivarea creativității și sunt facilitate premisele favorizante pentru stimularea potențialului creativ al copiilor.

Capitolul 2, Cercetarea experimentală a creativității la vârsta preșcolară, descrie domeniul, etapele, materialul și metodele de cercetare; prezintă o caracteristică generală a metodologiei de studiu, aplicată în cadrul experimentului de constatare. Această etapă de cercetare s-a axat pe studiul comparat al potențialului creativ al preșcolarilor înscriși în programul educațional Step by Step și în cel tradițional, pe identificarea și stabilirea relației dintre competențele parentale și manifestarea creativității preșcolarilor înscriși în ambele programe educaționale.

Experimentul de constatare. Subiecții experimentali. Eșantionul de cercetare a fost constituit din 240 de subiecți - 120 de copii cu vârstele între 4,6 și 7 ani, incluși în două programe educaționale, Step by Step și tradițional, și 120 de părinți.

1) Lotul I - 60 copii înscriși în programul Step by Step:

a) 30 preșcolari de 4,6 – 5,6 ani,

b) 30 preșcolari de 5,7 - 7 ani;

2) Lotul II - 60 copii înscriși în programul tradițional:

a) 30 preșcolari de 4,6 – 5,6 ani,

b) 30 preșcolari de 5,7 - 7 ani.

Cei 120 de părinți au fost repartizați în același mod ca și copiii.

Eșantionul de copii a fost împărțit în felul următor (figura 2.1.):

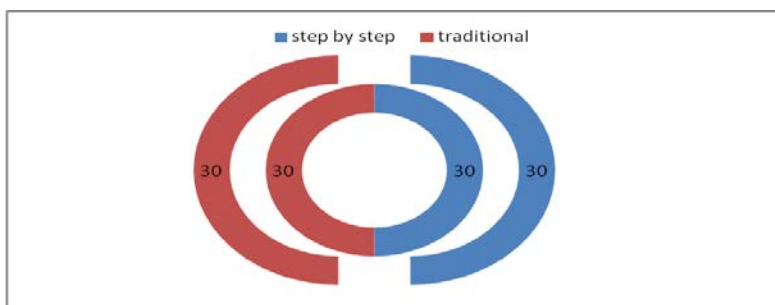

Fig. 1. Distribuția subiecților experimentali (copii), în funcție de vârsta și programul educațional

Etapa constatativă s-a axat pe identificarea specificului dezvoltării potențialului creativ al preșcolarilor înscriși în programul educațional Step by Step și al subiecților care urmează un program tradițional de educație și stabilirea nivelului impactului competențelor parentale asupra dezvoltării creativității.

Pentru realizarea obiectivelor propuse, am recurs la o serie de metode și tehnici, care să examineze cât mai autentic variabilele supuse cercetării. Astfel, pentru investigarea dezvoltării creativității la preșcolari am folosit **metodele și instrumentele de lucru** care urmează:

-Test de imaginație, și creativitate M. Roco (adaptat după E.P.Torrance, A. Osborn, J.P. Guilford, N.A.Wallach și N.Kogan, G. Meunier).

Pentru o reprezentare grafică mai reușită datele au fost recodate pe nivele, prin măsuri de localizare (percentile) și expuse în funcție de fiecare subgrup în parte. Prezentarea pe nivele a rezultatelor preșcolarilor conform Testului de imaginație și creativitate M. Roco ne-a permis să evaluăm și să identificăm problemele existente în dezvoltarea creativității preșcolarilor, atât în funcție de vârstă cât și în funcție de programul de educație pe care îl urmează : tradițional sau Step by Step. Acest fapt ne permite să evidențiem posibilele carențe în dezvoltarea creativității preșcolarilor.

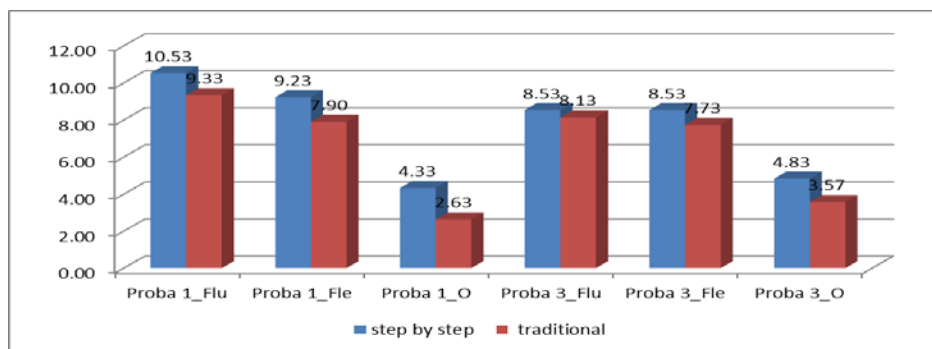

Fig. 2. Valorile medii ale creativității figurale, probele 1 și 3 la copiii de 4,6 – 5,6 ani (M. Roco)

Rezultatele obținute la probele creativității figurale ne indică prezența scorurilor înalte la copiii de 4,6 – 5,6 ani, care sunt înscriși în alternativa educațională Step by Step. Ei au produs un număr mai mare de imagini și figuri, comparativ cu colegii lor, care sunt educați în programe tradiționale. Copiii de 4,6 -5,6 ani care sunt educați în alternativa Step by Step au reliefat o capacitate mai mare de restructurare și modificare rapidă a imaginilor și figurilor, spre deosebire de preșcolarii care au o educație tradițională. Capacitatea de a elabora idei noi și de a găsi soluții neconvenționale, ieșite din comun este mai dezvoltată la preșcolarii din lotul I.

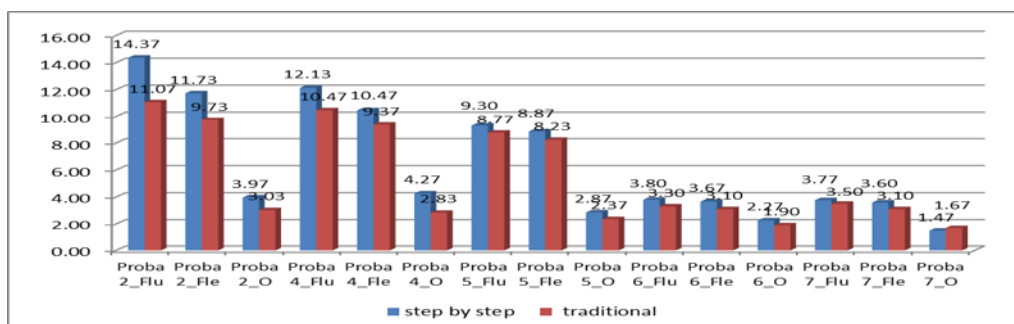

Fig. 3. Valorile medii ale creativității verbale, probele 2, 4-7 la copiii de 4,6 – 5,6 ani (M. Roco)

Rezultatele ne indică prezența scorurilor înalte la probele testului de creativitate ce aparțin creativității verbale pentru lotul de preșcolari care sunt incluși în programul de educație Step by Step. Preșcolarii de 5 ani, incluși în condițiile specifice din cadrul programului de educație Step by Step, utilizează mai multe asocieri de cuvinte, comparativ cu cei înscriși în programul tradițional de educație. Astfel, diferențe semnificative sunt înregistrate la factorul **Fluiditate** la pragul ($U=316,500$, $p=0,039$) la prima proba și la proba 3 ($U=310,000$, $p=0,021$), la factorul **Flexibilitate** la ambele probe ale testului de creativitate, ne confirmă acest fapt. Astfel, la proba 1 s-a obținut diferență statistic semnificativă ($U=284,000$, $p=0,01$), iar la proba 3, diferența statistică la factorul **Flexibilitate** este la pragul de semnificație ($U=207,000$, $p=0,001$). la factorul **Originalitate** la ambele probe ale creativității figurale, obținând diferențe statistic semnificative la pragul $p=0,001$.

Am determinat existența diferențelor semnificative la factorul *Fluiditate* la proba 2 ($U=126,500$, $p=0,001$) și la proba 4 ($U=232,000$, $p=0,001$), ce aparțin creativității verbale pentru lotul de preșcolari care sunt incluși în programul de educație Step by Step. La compararea preșcolariilor de 5,7 - 7 ani înscriși în programul educațional Step by Step și programul tradițional, am determinat scoruri mai mari pentru copiii din lotul I, obținând diferențe semnificative la variabila *Originalitate* la proba 1 ($U=295,000$, $p=0,015$) și la proba 3 ($U=224,000$, $p=0,001$). Preșcolarii de 5,7 - 7 ani demonstrează aptitudini creative, iar cei ce sunt educați în programul educativ Step by Step manifestă *Fluiditate* mai accentuată la proba 2 ($U=173,00$, $p=0,001$). În privința *Flexibilității verbale* putem afirma că preșcolarii de 5,7 - 7 ani incluși în lotul I dețin valori mai mari la toate probele, însă diferențe semnificative au fost înregistrate la proba 5 ($U=257,000$, $p=0,002$) și la proba 7 ($U=298,000$, $p=0,015$), astfel că, putem afirma că preșcolarii înscriși în programul Step by Step dispun de o capacitate mai bună de adaptare la instrucțiuni schimbate și de utilizare a diverselor moduri de abordare. la factorul *Originalitate* la proba 2 ($U=230,500$, $p=0,001$) și la proba 5 ($U=254,000$, $p=0,001$), iar la proba 4 ($U=278,500$, $p=0,007$) cu valori mai mari pentru cei cu program de educație Step by Step.

Testul creativității Torrance (forma figurală)

Prezentăm în continuare reprezentarea grafică pe nivele la al doilea test aplicat, Testul pentru creativitate Torrance (TTPT). Recodarea datelor ca și la testul precedent a fost efectuată în procente, ce a permis distribuția pe nivele.

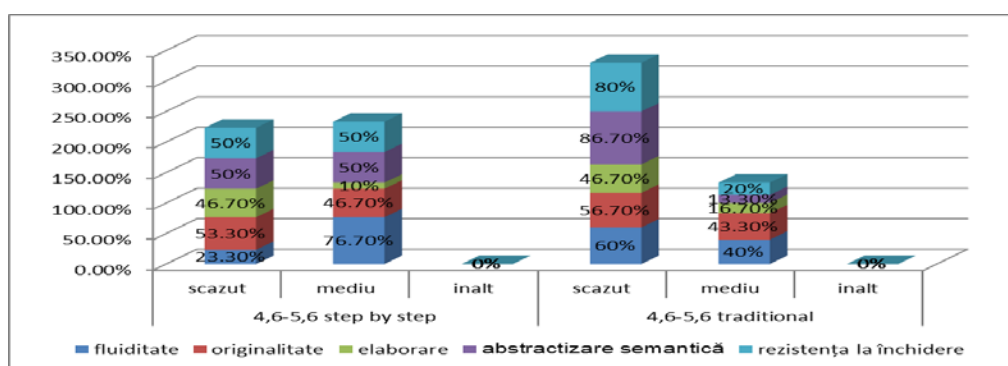

Fig. 4. Distribuția rezultatelor pe nivele privind manifestarea creativității la copiii de 4,6 – 5,6 ani, procente (TTPT)

Analizând figura 4. constatăm că preșcolarii de 4,6-5,6 ani care sunt înscriși în programul Step by Step au un nivel crescut al creativității la scalele fluiditate, abstractizare semantică, rezistență la

închidere, la nivel scăzut cotele sunt evidențiate ca fiind mai înalte la preșcolarii înscriși în programul tradițional de instruire cu prevalarea nivelului scăzut al abstractizării semantice.

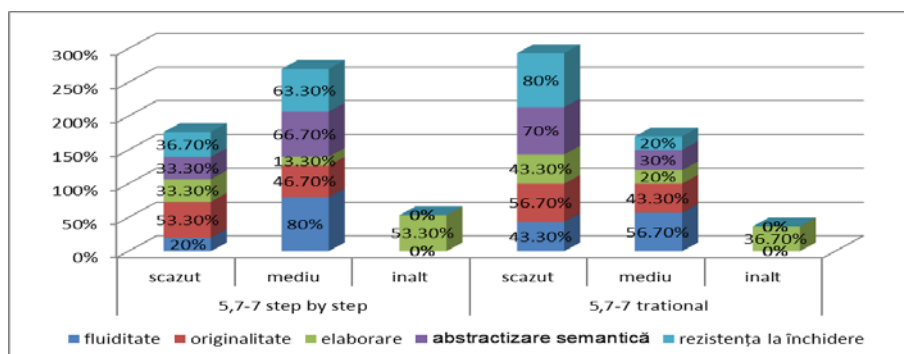

Fig. 5. Distribuția rezultatelor pe nivele privind manifestarea creativității la copiii de 5,7 – 7 ani, procente (TTPT)

Copiii de 4,6 – 5,6 ani care sunt înscriși în programul educațional Step by Step demonstrează un potențial mai mare al creativității figurale. Ei au produs un număr mai mare de imagini și figuri, având capacități mai mari de restructurare și modificare rapidă a imaginilor și figurilor și o capacitate superioară de a elabora idei noi, de a găsi soluții neconvenționale, spre deosebire de preșcolarii care sunt înscriși în programul educațional tradițional.

-Preșcolarii de 4,6 – 5,6 ani din cadrul programului Step by Step manifestă scoruri majore la probele testului de creativitate verbală, aspect care înlesnește învățarea de noi cuvinte și crearea de expresii originale.

-Copiii de 4,6 – 5,6 ani din lotul I demonstrează o mai bună rezistență la închidere prematură și o capacitate de interpretare abstract-verbală a desenului (criteriul Capacitatea de abstractizare semantică), un nivel mai înalt de abstractizare a conținutului titlului, manifestă gândire independentă și deschidere maximă la sugestiile și informațiile altora. Prelucrarea statistică a demonstrat că Factorul **Fluiditate**, care reprezintă volumul și rapiditatea debitului asociativ sau numărul de răspunsuri obținut, ne indică prezența valorilor mai mari pentru copiii din lotul Step by Step ($U=301,000$, $p=0,013$), cu 35,29 un. medii pentru copiii din lotul Step by Step și 25,38 un. medii pentru cei din lotul tradițional. **Rezistența la închidere prematură** ($U=335,500$, $p=0,05$). **Capacitatea de abstractizare semantică** (Abs. sem.) este mai dezvoltată la copiii din lotul I ($U=256,500$, $p=0,001$).

-La compararea preșcolarilor de 5,7-7 ani înscriși în programul educațional Step by Step cu lotul tradițional am determinat scoruri mai mari pentru copiii din lotul I, ceea ce a demonstrat și analiza statistica (factorul *Fluiditate* mai mare ($U=348,000$, $p=0,05$), factorul *Abstractizare semantică* ($U=254,500$, $p=0,002$), cu scoruri mai mari pentru cei din lotul I. *Rezistența la închidere prematură* mai mare, comparativ cu cei ce sunt înscriși în programul tradițional ($U=244,500$, $p=0,001$), aceștia fiind caracterizați de Originalitate, Fluiditate și Flexibilitate verbală mai accentuate. Ei dispun de o capacitate mai bună de adaptare la instrucțiuni schimbate și de folosire a diverselor moduri de abordare, de o capacitate de interpretare abstract-verbală a figuralului, demonstrând un nivel de abstractizare a conținutului titlului mai ridicat (Abstractizare semantică), capacitate de rezistență perceptivă la figura indusă prin stimul reprezentând măsura în care subiectul este independent de învățarea perceptivă (Rezistența la închidere prematură).

-Analiza statistică și demersul metodologic realizat de noi confirmă ipoteza potrivit căreia, la copiii care sunt incluși în programul educațional Step by Step, se observă un nivel mai înalt al creativității, în comparație cu preșcolarii ce urmează programul educațional tradițional.

-Chestionar de investigare a competenței parentale C.C.P. (S.Glăveanu)

Părinții care au copiii înscriși în programul Step by Step au capacitatea de a determina calitatea și cantitatea timpului petrecut cu copilul, fapt ce contribuie la stimularea gândirii critice și creatoare. Drept confirmare este obținerea diferenței semnificative între părinții copiilor de 4,6 – 5,6 ani ($U=177,500$, $p=0,001$) la variabila Managementul timpului. Comparând rezultatele obținute de părinții cu copii de 4,6 – 5,6 ani, incluși în cercetarea noastră, am determinat existența diferențelor semnificative la variabila Managementul crizelor ($U=224,000$, $p=0,001$). Indici mai mari ale abilității de a disciplina copiii am determinat la părinții preșcolarilor din lotul I ($U=316,500$, $p=0,048$). Putem să afirmăm că acești părinți stăpânesc bine capacitatea de a comunica asertiv, de a administra adecvat recompensa și pedeapsa. Părinți incluși în cercetarea noastră își cunosc bine copiii și le acordă suport afectiv aproximativ în aceeași măsură, fapt confirmat de rezultatele obținute la variabilele Cunoaștere și Suport afectiv

-Părinții cu copii de 5,7 - 7 ani incluși în lotul I experimental au dezvoltată capacitatea de a cunoaște particularitățile de vârstă ale copilului, ceea ce le permite să explice mai bine reacțiile acestuia și să îi înțeleagă nevoile, au abilitatea de a cunoaște și de a aplica modalități eficiente de prevenire și depășire a stresului, pot gestiona mai eficient situațiile tensionale și pot oferi un suport afectiv copilului. Datele cercetării prezentate demonstrează că părinții cu copiii de 5,7 – 7 ani incluși în

lotul I au mai bine dezvoltată capacitatea de a *cunoaște* particularitățile de vârstă ale copilului ($U=257,000$; $p=0,004$). La variabila *Suport afectiv*, am determinat că abilitatea de a cunoaște și aplica modalități eficiente prevenire și depășire a situațiilor de stres în familie este mai dezvoltată la părinții cu copiii înscriși în programul educațional Step by Step, comparativ cu cei ai căror copii sunt înscriși în programul tradițional de educație, la pragul ($U=300,500$; $p=0,027$).

Chestionarul pentru părinți: „Mediul în care trăiește copilul dvs. îi stimulează creativitatea?”

Dakmara Georgescu. Scopul aplicării acestui chestionar este evaluarea mediului familial și influența lui asupra dezvoltării creativității copiilor. Prelucrarea statistică a datelor prin intermediul testului Chi Square a scos în evidență diferențe semnificative între răspunsurile oferite de părinții preșcolariilor din programul tradițional și programul Step by Step ($Hi^2=1,74$, $df=380$, $p=0,001$). Rezultatele cercetării ne arată că 100% (60) dintre părinții din lotul I și 80% (48) din cei din lotul II afirmă că își încurajează copiii să-și folosească imaginația când se joacă singuri sau cu prietenii. La vârsta preșcolară imaginația intră într-o nouă fază de dezvoltare care este pregnant condiționată de prezența jocului și a unor activități ca povestirile, desenul, modelajul, jocurile de creație cu subiecte din povești sau din cotidian. Sub îndrumarea părinților, imaginația capătă trăsături calitativ noi și devine mai voluntară. Toți părinții din lotul I, 100 % (60) și 75% (45) din cei din lotul II au demonstrat interesul lor față de preocupările, activitățile și aspirațiile copilului, acordarea ajutorului parental în vederea descoperirii nevoilor, dorințelor, a evaluării intereselor, capacităților, aptitudinilor, vor favoriza descoperirea și activizarea potențialului creativ. Rezultatele obținute confirmă ipoteza potrivit căreia mediul educațional familial influențează nivelul creativității, familia reprezentând un important factor socio-educational .

În cercetarea noastră ne interesează relația dintre competențele parentale și manifestarea creativității la copiii incluși în studiul experimental. Pentru determinarea relației dintre cele cinci dimensiuni ale testului C.C.P (Cunoaștere, Suport afectiv și Managementul stresului, Disciplinare, Managementul crizelor) și factorii creativității, s-a aplicat testul de corelație Pearson. Pentru competențele parentale și creativitate la copiii de 4,6 – 5,6 ani, Step by Step am constatat o corelație pozitivă, medie, statistic semnificativă a *Cunoașterii* cu: Fluiditatea obținută la proba 2 a Testului de creativitate M. Roco ($r=0,474$, $p=0,008$), Fluiditatea 3 ($r=0,415$, $p=0,023$), Fluiditatea 6 ($r=0,374$, $p=0,025$); Flexibilitatea la proba 1 ($r=0,460$, $p=0,001$), Flexibilitatea la proba 2 ($r=0,469$, $p=0,009$), Flexibilitatea obținută la proba 3 ($r=0,415$, $p=0,023$) și Flexibilitatea obținută la proba 6 ($r=0,374$, $p=0,042$); Originalitate proba 1 ($r=0,515$, $p=0,004$), Originalitate proba 1 ($r=0,458$, $p=0,011$),

Originalitate proba 3 ($r=0,505$, $p=0,004$). O corelație pozitivă și semnificativă statistic s-a obținut și în ceea ce privește *Suportul afectiv și Managementului stresului* cu: Fluiditatea obținută la proba 1 a Testului de creativitate M. Roco ($r=0,385$, $p=0,036$), Fluiditatea 3 ($r=0,417$, $p=0,024$), Fluiditatea 6 ($r=0,332$, $p=0,043$); Flexibilitatea la proba 1 ($r=0,384$, $p=0,036$), Flexibilitatea la proba 2 ($r=0,473$, $p=0,023$), Flexibilitatea obținută la proba 3 ($r=0,327$, $p=0,020$) și Flexibilitatea obținută la proba 6 ($r=0,413$, $p=0,023$); Originalitate proba 1 ($r=0,515$, $p=0,004$), Originalitate proba 2 ($r=0,458$, $p=0,011$), Originalitate proba 3 ($r=0,520$, $p=0,003$). Rezultatele obținute ne permit să afirmăm că părinții cu copiii de 4,6 -5,6 ani, înscriși în programul educațional Step by Step, au dezvoltat capacitatea de a cunoaște însușirile specifice vârstei și dezvoltării copilului, au capacitatea de a înțelege și analiza reacțiile copilului, de a sesiza și pricepe trebuințele acestora, asociindu-se cu dezvoltarea capacităților creative ale copiilor.

Pentru competențele parentale și creativitate la copiii de 4,6 – 5,6 ani, grup tradițional am obținut următoarele rezultate la Competența parentală *Cunoaștere* și factorii creativității (TTPT) am obținut corelații semnificative statistic cu factorul Fluiditate cu un coeficient de corelație $r=0,471$, la pragul $p=0,011$ și factorul Elaborare cu coeficient de corelație $r=0,437$, la pragul de semnificație $p=0,015$. Am determinat prezența corelației pozitive și semnificative statistic a competenței *Suportul afectiv și managementului stresului* cu: Fluiditatea cu un coeficient de corelație $r=0,476$ la pragul $p=0,008$; Elaborarea cu un coeficient de corelație $r=0,463$ la pragul statistic $p=0,01$; Abstractizarea semantică, cu un coeficient de corelație $r=0,398$ la un prag $p=0,029$; Rezistența la închidere cu coeficientul de corelație $r=0,414$ la pragul $p=0,011$. Putem să concluzionăm că managementul timpului părinților preșcolariilor de 4,6 – 5,6 ani care sunt educați în grupe tradiționale nu a permis dezvoltarea fluidității și flexibilității, obținând corelații doar la câteva din cele 7 probe ale testului de creativitate. Nu apare nicio asociere între timpul petrecut cu copilul și demonstrarea originalității.

Ne-am propus să determinăm existența corelațiilor dintre competențe parentale pentru copii de 5,7 – 7 ani din grupul Step by Step și factorii creativității. Rezultatele obținute ne permit să afirmăm că posibilitatea părintelui de a fi un bun lider, de a găsi soluții la problemele copilului, împreună cu acesta, contribuie la stimularea gândirii critice și creative, precum și capacitatea de soluționare a problemelor. Am constatat o corelație pozitivă și semnificativă statistic a competenței parentale *Cunoaștere* cu: Fluiditatea ($r=0,389$, $p=0,034$); Originalitate ($r=0,412$, $p=0,024$), Elaborarea ($r=0,474$, $p=0,008$) și Rezistența la închidere ($r=0,398$, $p=0,029$). *Suportul afectiv și managementului stresului* corelează pozitiv cu: Fluiditatea ($r=0,475$, $p=0,008$), Fluiditatea 5

($r=0,442$, $p=0,015$); Originalitatea ($r=0,515$, $p=0,004$), Elaborarea ($r=0,398$, $p=0,029$) și Abstractizarea semnificativă ($r=0,475$, $p=0,08$). *Disciplinarea* este o altă dimensiune a testului C.C.P ce corelează direct proporțional cu factorii creativității. Am determinat legătura *Disciplinării* cu: Originalitatea ($r=0,362$, $p=0,047$), Elaborarea ($r=0,416$, $p=0,022$); Abstractizarea semantică ($r=0,373$, $p=0,044$), și Rezistența la închidere ($r=0,58$, $p=0,011$). Corelația dintre competențele parentale și creativitate la copiii de 5,7 - 7 ani, grup tradițional scoate în evidență faptul că *Cunoașterii* corelează pozitiv și semnificativ statistic cu următoarele variabile ale creativității: Fluiditatea obținută la proba 1 a Testului de creativitate, cu un coeficient de corelație $r=0,478$ la un prag de semnificație $p=0,008$; Fluiditatea la proba 5 la coeficientul de corelație $r=0,378$ la un prag de semnificație $p=0,039$ și Fluiditatea la proba 6 cu un coeficient de corelație $r=0,374$ la un prag semnificativ $p=0,042$. Am constatat o corelație negativă și semnificativă statistic a *Disciplinării* cu: Fluiditatea obținută la proba 1 a Testului de creativitate M. Roco ($r=-0,444$, $p=0,014$), Fluiditatea 5 ($r=-0,455$, $p=0,011$); Flexibilitatea la proba 1 ($r=-0,363$, $p=0,049$), Flexibilitatea la proba 6 ($r=-0,359$, $p=0,045$) și Flexibilitatea obținută la proba 7 ($r=-0,387$, $p=0,035$). Rezultă că părinții copiilor de 5,7 – 7 ani înscriși în programul tradițional de educație administrează recompensa și pedeapsa neadecvat, ceea ce afectează dezvoltarea armonioasă a personalității copiilor. Am determinat existența relației dintre competențele parentale și manifestarea creativității la copiii preșcolari din programul educațional Step by Step și cel tradițional.

În capitolul 3, *Modalități de dezvoltare a abilităților creative la preșcolari și a competențelor parentale*, sunt expuse ipotezele și obiectivele de cercetare, se prezintă analiza strategiilor și a principiilor de dezvoltare a creativității în procesul educațional al copiilor de vârstă preșcolară, direcțiile și a modalitățile de organizare a experimentului formativ.

Scopul propus pentru cea de a doua cercetare experimentală care reiese din aceste constatări a fost elaborarea și realizarea unui program de intervenție psihologică cu caracter formativ ce urmărește stimularea și dezvoltarea potențialului creativ la preșcolarii care sunt înscriși în programe tradiționale de educație și a unui program de parenting, orientat spre dezvoltarea competențelor parentale.

Metodologia experimentului formativ și subiecții experimentali:

La etapa experimentului formativ au fost elaborate și implementate două programe de intervenție psihologică:

1. Programul de intervenție psihologică, orientat spre dezvoltarea creativității preșcolarilor în care au participat 20 copii de la Grădinița „Constantin Brâncuși” din Tîrgu-Jiu, media de vîrstă a eșantionului fiind de 5 ani. Grupul experimental (10 copii) și grupul de control (10 copii) au fost alcătuite din subiecți de gen masculin și feminin, fiind omogene.

2. Programul de intervenție psihologică orientat spre dezvoltarea competențelor parentale, la care au participat 20 de părinți (10-grupul experimental; 10- grupul de control) ai copiilor care au constituit subiecții din primul program de intervenție psihologică. Părinții incluși în acest program au obținut un scor redus și mediu la competențele parentale.

Criteriul de selecție pentru asigurarea omogenității grupului experimental și grupului de control din primul program de intervenție a fost nivelul dezvoltării potențialului creativ al copiilor.

-Variabilele cercetării pentru primul program de intervenție:

Variabila independentă - programul de dezvoltare a creativității la copii.

Variabila dependentă- nivelul creativității copiilor.

Existența lotului de control a permis ulterior confirmarea validării ipotezei formulate.

-Variabilele cercetării pentru al doilea program de intervenție:

Variabila independentă-programul de dezvoltare a competențelor parentale.

Variabila dependentă - nivelul competențelor parentale.

Programele psihologice de intervenție create și implementate s-au bazat pe obiective și principii concrete și cuprind metode, procedee și tehnici.

În acest capitol este demonstrată eficiența programelor de intervenție psihologică elaborate și implementate, prin compararea și evidențierea diferențelor înregistrate între rezultatele grupului experimental și ale grupului de control, argumentîndu-se că aplicarea programelor de intervenție psihologică și de parenting a contribuit la dezvoltarea competențelor parentale și a potențialului creativ al preșcolarilor cuprinși în lotul experimental. În scopul evaluării eficienței și validității programului de intervenție psihologică la preșcolari, am administrat *Testul creativității Torrance (forma figurală)* (TTCT) și *Testul de imaginație și creativitate M. Roco*. Pentru a determina eficiența programului de educație parentală, am aplicat repetat *Chestionarul Competențe parentale C.C.P.* (M. Glăveanu). Au fost examinate rezultatele obținute de preșcolarii din grupul experimental, înainte și după etapa de intervenție, comparativ cu datele din grupul de control. Prezentarea datelor obținute de subiecții din grupul experimental și de control la Testul de creativitate Torrance (TTCT), înainte de etapa de intervenție:

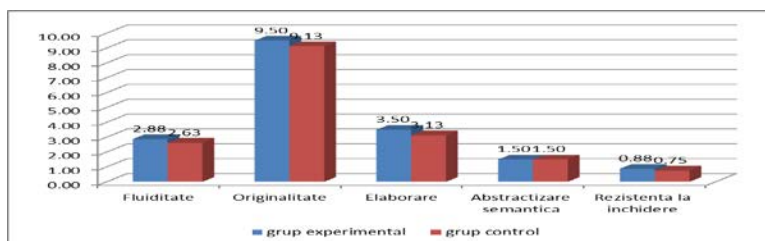

Fig. 6. Valorile medii la testul TTCT, GC și GE (test)

Analiza valorilor medii la preșcolarii din grupul experimental și de control test ne confirmă omogenitatea grupurilor selectate, condiție esențială pentru realizarea corectă a experimentului formativ.

Tabelul 1. Rezultatele prelucrării statistice cu ajutorul testului Mann-Whitney, GE și GC, TTCT (test)

Test	<i>Fluiditate</i>	<i>Originalitate</i>	<i>Elaborare</i>	<i>Abstractizare semantică</i>	<i>Rezistența la închidere</i>
<i>Mann-Whitney U</i>	18,500	28,000	27,500	32,000	29,000
<i>p</i>	0,127	0,644	0,630	1,000	0,699

Prelucrarea statistică a datelor prin intermediul testului U Mann Whitney ne confirmă că, între grupul experimental și cel de control, nu sunt diferențe statistic semnificative. *abstractizare semantică* ($U=32,000$, $p=1,000$); *rezistența la închidere* ($U=29,000$, $p=0,699$).

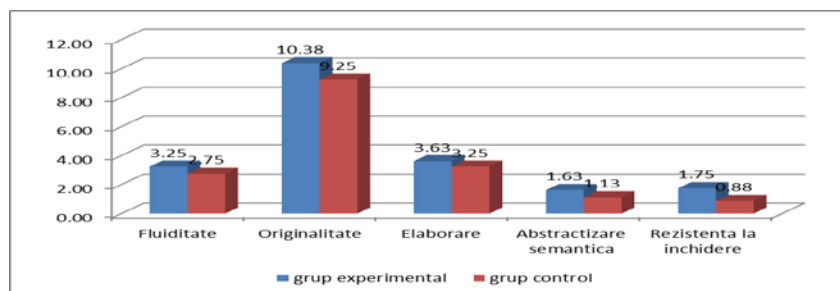

Fig. 7. Valorile medii la testul TTCT, GC și GE (retest)

Analiza valorilor medii obținute de preșcolarii din grupul experimental și de control evidențiază valori mai mari la copiii din grupul experimental în comparație cu cei din grupul de control.

Inițial, au fost comparate rezultatele obținute de părinții din grupul experimental și cel de control, rezultate înregistrate în urma testării pentru asigurarea omogenității loturilor.

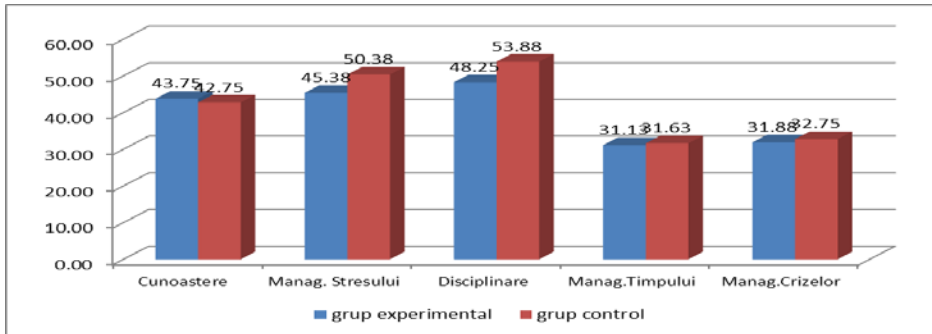

Fig. 8. Valorile medii ale competențelor parentale GE și GC (test), C.C.P.

Prelucrarea statistică a datelor prin intermediul testului U Mann Whitney a confirmat omogenitatea grupurilor studiate. Aplicând testul U Mann-Whitney nu au fost identificate diferențe statistice semnificative între rezultatele obținute în etapa de test dintre grupul de control și grupul experimental la testul C.C.P.

Tabelul 2. Valorile tesului Mann-Whitney, GE și GC, C.C.P. (test)

	<i>Cunoaștere</i>	<i>SA și Manag. stresului</i>	<i>Disciplinare</i>	<i>Manag. timpului</i>	<i>Manag. crizelor</i>
<i>Mann-Whitney U</i>	27,500	28,500	30,000	23,500	31,500
<i>p</i>	0,613	0,672	0,822	0,357	0,955

Din analiza figurii 9 se constată că participarea părinților la programul de educație parentală a dus la dezvoltarea competențelor parentale. Analiza valorilor medii obținute de către părinții din grupul experimental și din grupul de control evidențiază valori mai mari la părinții din grupul experimental în comparație cu cei din grupul de control.

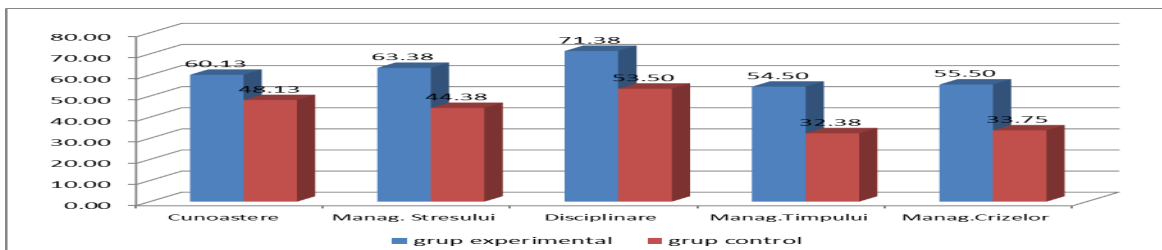

Fig.9. Valorile medii ale competențelor parentale, C.C.P., GE și GC (retest)

Aplicând testul U Mann-Whitney au fost identificate diferențele statistice semnificative între rezultatele obținute în etapa retest de grupul de control și grupul experimental la testul C.C.P. Scalele la care se observă diferențe semnificative sunt: *Suport afectiv și managementul stresului* (U=9,000, p=0,016), *Disciplinare* (U=11,000, p=0,027), *Managementul timpului* (U=7,000,

p=0,008) și *Managementul crizelor* (U=7,500, p=0,01). Nu au fost identificate diferențe semnificative la scala *Cunoaștere* (U=18,000, p=0,141)

În cadrul grupului formativ s-a urmărit dezvoltarea potențialului creativ la preșcolarii ce sunt incluși în programe tradiționale. Programul de parenting a fost orientat spre dezvoltarea competențelor parentale (cunoaștere, suport afectiv și managementul stresului, disciplinare, managementul timpului și managementul crizelor).

Rezultatele statistice obținute ne permit formularea următoarelor *concluzii*.

1. Intervenția psihologică stimulează dezvoltarea potențialului creativ. Preșcolarii incluși în lotul experimental și - au îmbunătățit semnificativ statistic nivelul creativității evaluat prin cele două probe psihologice: *Testul creativității Torrance (forma figurală) (TTCT)* și *Testul de imaginație și creativitate M. Roco*.

2. În urma realizării programului de intervenție ce a avut drept scop dezvoltarea potențialului creativ, preșcolarii incluși în lotul experimental produc idei neobișnuite și neuzuale, dovedesc un debit asociativ mărit, au abilitatea de interpretare abstractă și verbală a desenului prin titlul acordat, demonstrează independență de învățare perceptivă și abilitatea de a da o formă definitivă unei idei.

3. În urma antrenamentului formativ în grupul de copii, constatăm dezvoltarea creativității verbale și figurale pentru preșcolarii din grupul experimental. Implementarea programului de intervenție ne-a permis să stimulăm fluiditatea, flexibilitatea și originalitatea în activitatea copiilor.

4. Compararea rezultatelor grupului de control în design-ul experimental a subliniat efectul benefic al modulului formativ centrat pe dezvoltarea creativității preșcolarii.

5. La aplicarea *Chestionarului de investigare a competenței parentale C.C.P. (S. Glăveanu)* am determinat că implicarea părinților într-un program de intervenție psihologică a permis dezvoltarea următoarelor competențe parentale: managementul stresului, disciplinare, managementul timpului, managementul crizelor.

6. Subiecții grupului experimental format din părinți au obținut rezultate statistice semnificative, caracterizându-i ca fiind capabili: a) să determine calitatea și cantitatea timpului petrecut cu copilul; b) să fie un bun lider, să găsească soluții la problemele copilului împreună cu acesta,.

7. Implicarea grupului de control format din părinți în design-ul experimental a subliniat efectul benefic al modulului formativ centrat pe dezvoltarea creativității preșcolarii și a

competențelor parentale, mai ales că, în stadiul retestării, s-au confirmat diferențe semnificative statistic între rezultatele obținute de părinții din acest lot și cei din lotul experimental.

8. Rezultatele obținute demonstrează eficiența metodelor aplicate pentru dezvoltarea creativității copiilor și a competențelor parentale ale participanților la programul de intervenție psihologică.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Demersul științific întreprins ne permite să formulăm următoarele **concluzii generale**:

1. Creativitatea este definită din perspectiva diverselor multicriterială: produs, proces, potențialitate general umană și expresie complexă a personalității; potențialul creativ poate fi influențat prin instrucție și educație.

2. Privitor la activitatea creatoare în procesul de învățământ, s-a conturat ideea că ea poate fi dirijată direct (prin strategii euristice care descriu procedeele rezolvărilor creative) și indirect (prin asigurarea condițiilor care o favorizează).

3. Au fost identificate condițiile psihoeducaționale care maximizează potențialul creativ al preșcolarului și anume: Programul Step by Step și competențele parentale.

4. Pe parcursul experimentului constatativ și al analizei datelor obținute, am constatat că preșcolarii înscriși în programul educațional Step by Step dispun de un potențial mai mare al creativității figurale și verbale.

5. Preșcolarii educați în programul Step by Step sunt caracterizați de originalitate, fluiditate și flexibilitate mai accentuate. Ei dispun de o capacitate mai bună de adaptare la instrucțiuni noi și de folosire a diverselor moduri de abordare, de capacitate de interpretare abstract-verbală a figuralului, de rezistență perceptivă la figura indusă prin stimul; demonstrează o mai bună rezistență la închidere prematură, gândire independentă și receptivitate crescută la sugestiile și informațiile altora.

6. Potrivit analizei statistice, demersul metodologic realizat de noi confirmă, pe lotul de subiecți cuprins în cercetare, ipoteza conform căreia copiii înscriși în programul educațional Step by Step ating un nivel mai înalt al creativității, în comparație cu preșcolarii ce urmează programul educațional tradițional.

7. Am determinat că părinții ai căror copii au fost incluși în programul Step by Step au capacitatea de determina calitatea și cantitatea timpului petrecut cu copilul, fapt ce contribuie la stimularea gândirii critice și creatoare, au competența de a găsi soluții la problemele copilului, împreună cu

acesta, de a crea contexte care să contribuie la stimularea gândirii critice și creative precum și capacitatea de soluționare a problemelor, au capacitatea de a comunica asertiv, de a administra adecvat recompensa și pedeapsa, permițând dezvoltarea armonioasă a personalității, în general, și a creativității, în particular.

8. Rezultatele ne-au indicat existența relației între competențele parentale și manifestarea creativității la preșcolarii incluși în programul Step by Step.

9. Părinții care au copiii înscriși în programul Step by Step au o capacitate dezvoltată de cunoaștere a particularităților de vârstă ale copilului, demonstrează suport afectiv și abilitatea de management al timpului și crizelor, abilități ce acționează direct asupra dezvoltării potențialului creativ al copiilor.

10. Părinții preșcolarelor înscriși în grupul tradițional au o abilitate medie de management al stresului și suport afectiv care influențează direct manifestarea fluidității și flexibilității.

11. Rezultatele obținute confirmă ipoteza conform căreia mediul educațional familial influențează nivelul creativității, familia constituind un important factor socio-educational, cu un impact major asupra dezvoltării copiilor.

12. Antrenamentul formativ a preșcolarelor a dezvoltat abilitatea de interpretare abstractă verbală și plastică a desenului prin titlul acordat, demonstrând un nivel mai înalt de abstractizare a conținutului titlului; creșterea debitului asociativ, producerea ideilor neobișnuite și neuzuale relevă deosebiri evidențiate între cele două eșantioane, sub raportul fluidității, flexibilității și originalității plastice și verbale. Rezultatele statistice obținute demonstrează eficiența metodelor aplicate pentru dezvoltarea creativității copiilor participanți la programul de intervenție psihologică.

13. Am determinat că implicarea părinților într-un program de intervenție psihologică a permis dezvoltarea următoarelor competențe parentale: managementul stresului, disciplinarea, managementul timpului, managementul crizelor.

Limitele acestei cercetări se regăsesc în **recomandările pentru cercetările viitoare** și conturează următoarele sugestii:

1. modernizarea și dezvoltarea curriculumului pentru învățământul preșcolar.

2. informațiile teoretice și practice incluse în lucrare pot constitui fundamentul unui ghid de bune practici pentru personalul din învățământul preșcolar.

3. Materialele prezentate în lucrare pot fi utilizate în predarea cursurilor universitare, masterale sau de specializare și formare profesională continuă a cadrelor didactice din învățământul preșcolar, învățători, psihologi preocupați de domeniul educațional.

4. Cercetările de perspectivă ar putea viza:

a) studierea potențialului creativ care să includă copii și părinți din mai multe medii sociale (urban, rural), astfel încât să fie oferită o perspectivă mai profundă asupra acestui aspect;

b) realizarea unei cercetări longitudinale care să vizeze atât dezvoltarea creativității la preșcolari și școlarii mici, cât și evoluția lor școlară și personală.

BIBLIOGRAFIE

1. Beșliu D. Antrenamentul creativ în spațiul ludic al școlarului mic. În: Didactica, 2009, nr. 3, p.20-22 .
2. Constantinescu Stoleru P. Psihologia creativității. București: EDP, 1979,130 p.
- 3.Constantinescu Stoleru P. Creativitatea și potențialul creativ. În: Psihologie școlară, 1987, p. 209-218.
- 4.Caluschi M. Impactul grupului creativ asupra formării personalității. În: Revista învățământul preșcolar, 2002, nr. 3-4, p. 42-46.
5. Dincă M. Teste de creativitate. Bucuresti: Paideia, 2001. 104 p.
6. Elkonin D.B. Psihologia jocului. În: Pedagogia secolului XX ,1980, p.20-24
7. Freud S. Psihopatologia vieții cotidiene. București: Didactică și Pedagogică, 1980, 474 p.
8. Gabrea I.I. Școala creatoare. București: Casei Școlare, 1977, 186 p.
9. Glăveanu S. Competența parentală. Modele de conceptualizare și diagnoză.București: Editura Universitară, 2006, 329 p.
10. Jelescu R., Jelescu P. Valorificarea și exersarea experienței afective la copiii de vârstă preșcolară mare și școlară mică. Chișinău: Poligraf Design, 2004, 144 p.
11. Negură I., Losîi E. Psihologia Generală. Chișinău, 2010. <https://ro.scribd.com/doc/105849513>. (Accesat la data 11.12.2012)
12. Perjan C. Dezvoltarea afectivității la copiii preșcolari educați în situații sociale de dezvoltare diferite.Teza de dr. în psihologie. Chișinău, 2001. 148p.
13. Popescu Neveanu P. Evoluția conceptului de creativitate. În: Analele Universității București, seria Psihologie, 1971, p.263-267.
14. Popescu Neveanu P. Creativitate și învățare. În: Revista de Psihologie, nr. 1, 1980, p. 49- 51.

15. Prițcan V. Orientări pentru predarea și învățarea creativă. În: Pregătirea și perfecționarea cadrelor didactice în domeniul învățământului preșcolar și primar: realizări, probleme, perspective. Tezele conf. șt. internaționale. Chișinău, 1999, p.50-53p.
16. Racu Ig. Creativitatea la vârsta școlară mică. În: Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială, 2012, nr. 2 (27), p.37- 46.
17. Racu Ig. Psihologia copilului. Chișinău: I.F.C, 2011, 172 p.
18. Roco M. Probleme ale stimulării creativității individuale. București: Academia Română, 1991, p. 53- 68.
19. Roco M. Roco M. Creativitatea individuală și de grup. București: Academia Română, 1979. p.201-208
20. Rogers C. Teoria personalității . București: Polirom, 2004, p.192-194
21. Roșca A. Creativitate generală și specifică. București: Academia Română, 1981, p.269-273.
22. Stoica A. Creativitatea elevilor. Posibilități de cunoaștere și educare . București: Didactică și Pedagogică, 1983, p.165-166
23. Stoica-Constantin A. Caluschi M., Un program de educare a creativității în procesul de învățământ În: Educația ieri, astăzi, mâine, Universitatea "Al. I. Cuza", Iași, p.1988. 29- 35.
24. Stoica-Constantin A. Creativitatea pentru studenți și profesori. Iași: Institutul European, 2004, p.107-108
25. **Țăpurin A.** Relația dintre competențele parentale și manifestarea creativității preșcolarilor. În: Demersuri creative, Nr. 10, 2017, p.11-19.
26. **Țăpurin A.** Influența stilului parental asupra dezvoltării psihice la preșcolarul mare. Tg.Jiu: AGER, 2011, 185 p.
27. **Țăpurin A.** Cercetarea experimentală a creativității la vârsta preșcolară. În: Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială. 2016, nr.1(42), p.101-106.
28. **Țăpurin, A.** Dezvoltarea vorbirii la vârsta preșcolară. Rolul jocului didactic. Tg.Jiu: AGER, 2013, 162 p.
29. **Țăpurin A.** Valențele formative ale jocului didactic. Tg.Jiu: AGER, 2012, 107p.
30. **Țăpurin A.** Experimental research of creativity in preschool. În: Analele Universității „Constantin Brâncuși” Tg.Jiu, 2017, nr.1 p. 109 -119.
31. **Țăpurin A.** Creativitatea- spiritul timpului nostru. În: Tezele conf. internaționale. Tg.Jiu: Universitatea „Constantin Brâncuși” , 2017, p.251- 254.

32. **Țăpurin A.** Particularități ale dezvoltării creativității la preșcolari. În: Psihologie. Pedagogie specială. Asistența socială, 2011, nr. 4 (25), p.34-38.
33. **Țăpurin A.** Dezvoltarea creativității la copiii de vârstă preșcolară în procesul educațional. În: Demersuri creative, 2016, nr. 9, p.9-14.
34. Zlate M. Creativitate și învățare. București: Știința , 1976, p.213-214.
35. Anderson H.N. Creativity and its cultivation. N.Y: 1959. 112 p.
36. Anderson K. Educational Psychology Review. În: Developmental Psychology, 1995, nr. 3, p.169 – 176.
37. Guilford J. P. Creativity . London: London Press, 1965, p.67-69
38. Mead M. Creativity in cross – cultural perspective. N.Y: Harper, 1959, p.79-92.
39. Murphy G. Human Potentialities .În: Review of General Psychology ,1999, p.55-79
40. Maslow A. Hierarchy of Needs; The cognitive need. Brandeis: Brandeis University, 1951, p.67-79
41. Mednick E., Malzaman S. Incubation of creative performance and specific associative priming. În: The Journal of Abnormal and Social Psychology, 1964, vol 69(1), p.84 – 88 .
42. Torrance E. P. Education and the creative. Oklahoma: NY, 1963, p. 112-116.
43. Frank L. K. Individual developmen. N.Y.: Doubleday, 1955, 525 p.
44. Stein M. I. Creativity as an intro and interpersonal process. În: British Journal of Psychology, vol. 54, 1962, p. 35-54.

ADNOTARE

Țăpurin Adriana. Dezvoltarea creativității la copiii de vârstă preșcolară în procesul educațional. Teză de doctor în psihologie, Chișinău, 2017

Structura tezei: Teza cuprinde introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie cu 242 de titluri, 7 anexe, conține 141 de pagini, 33 de figuri și 18 tabele. Rezultatele cercetării sunt publicate în 15 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: creativitate, proces creativ, produs creativ, potențial creativ, stimularea creativității, gândire divergentă, flexibilitate, fluiditate, originalitate, elaborare, învățare creativă, proces educațional, vârstă preșcolară.

Domeniul de studiu: psihologia educației preșcolare.

Scopul cercetării constă în identificarea condițiilor optimizării procesului de valorificare a potențialului creativ la preșcolari prin evidențierea impactului programelor educaționale Step by Step și tradițional și a competențelor parentale; elaborarea unor demersuri formative în vederea stimulării creativității și a unui program de parenting orientat spre dezvoltarea competențelor parentale.

Obiectivele cercetării: identificarea tipologiei creativității la preșcolarii înscriși în diferite programe de educație; determinarea relației dintre factorii creativității și competențele parentale; elaborarea și validarea experimentală a programului formativ pentru stimularea creativității la copiii de vârstă preșcolară și de dezvoltare a competențelor parentale; determinarea eficienței programelor de intervenție și formularea de concluzii și idei cu valoare educațională pentru educatori, psihologi școlari, părinți.

Problema științifică importantă soluționată a constat în identificarea condițiilor psihoeducaționale care maximizează și valorifică potențialul creativ al preșcolarului, cât și a programului educațional și a dimensiunilor competențelor parentale, fapt ce a permis elaborarea unui program de intervenție psihologică bazat pe dezvoltarea componentelor procesului creativ al preșcolarilor și a unui program de parenting.

Noutatea și originalitatea științifică a acestui studiu rezultă atât din dezvoltarea reperelor teoretico-metodologice existente în literatura de specialitate cât și din realizarea studiului comparativ – experimental privind potențialul creativ al preșcolarilor înscriși în diferite alternative educaționale (Step by Step și tradițional); demonstrarea relației dintre competențele parentale și creativitatea preșcolarilor; propunerea și implementarea complexului de activități formative pentru dezvoltarea creativității copiilor de vârstă preșcolară și dezvoltarea competențelor parentale.

Semnificația teoretică constă în cercetarea, observarea și evidențierea particularităților dezvoltării creativității la vârsta preșcolară în procesul educativ. Rezultatele cercetării consolidează bazele teoretice ale creatologiei cu elemente particulare și specifice ale creativității copiilor preșcolari educați în programele tradițional și Step by Step și evidențiază rolul competențelor parentale în dezvoltarea acestei laturi a personalității.

Valoarea aplicativă a lucrării. Rezultatele obținute pot constitui fundamentul unui ghid de bune practici, prin elaborarea, implementarea și validarea programelor de intervenție psihologică pentru preșcolari și părinții acestora și pot fi folosite în procesul de dezvoltare a curriculumului de pregătire a cadrelor didactice pentru instituțiile preșcolare

Aprobarea și implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării au fost aprobate în cadrul ședințelor catedrei de Psihologie a UPS „I. Creangă”, prezentate și aprobate la conferințele științifice naționale și internaționale. Materialele prezentate în lucrare au fost utilizate în programul grădinițelor din Târgu-Jiu, în predarea cursurilor universitare de psihopedagogia creativității și psihologia preșcolarului, a cursurilor de specializare și formare profesională continuă a cadrelor didactice din învățământul preuniversitar. De asemenea, conținutul tezei a oferit material de dezbateri pentru psihologi și pedagogi preocupați de domeniul studiat

АННОТАЦИЯ

Цэпурин Адриана. Развитие творчества детей дошкольного возраста в процессе воспитания. Диссертация на соискание степени доктора психологии, Кишинэу, 2017

Структура диссертации. Диссертация включает введение, 3 главы, общие выводы и рекомендации, список литературы, состоящий из 242 наименований, 7 приложений, глоссарий, выполнена на 141 страницах, включая 33 рисунка и 18 таблиц. Результаты исследования опубликованы в 15 научных работах.

Ключевые слова: творчество, творческий процесс, продукт творчества, творческий потенциал, стимулирование творчества, дивергентное мышление, гибкость, беглость, оригинальность, создание, творческое обучение.

Область исследования: психология дошкольного воспитания.

Цель исследования выявление условий для развития творческого потенциала дошкольников, путём выявления влияния обучающих программ Step by Step и традиционной программе, и родительских компетенций ; разработка формирующего подхода к стимулированию креативности дошкольников и программы развития родительских компетенций

В качестве **задач** исследования мы выделили: выявить специфику развития творчества дошкольников, включенных в различные обучающие программы; выявить связи между факторами творческого развития и родительскими компетенциями дошкольников, обучающихся по различным программам обучения; разработать и экспериментально проверить валидность формирующей программы развития творчества детей дошкольного возраста и компетенций у их родителей; выявить эффективность программ интервенции и предложить рекомендаций по развитию творчества дошкольников для воспитателей, психологов, родителей.

Решенная значимая научная проблема данного исследования заключается в выявлении условий что максимализирует творческий потенциал дошкольников, а также обучающую программу, типы родительских компетенций, что позволило разработать программу психологического вмешательства, ориентированную на развитие компонентов творческого процесса дошкольников, и программу эффективного родительства, в результате чего повысился уровень креативности детей и родительских компетенций.

Научная новизна и оригинальность: заключается в дополнении и развитие теоретико-методологических идей посредством реализации на национальном уровне сравнительного экспериментального исследования творческого потенциала дошкольников, включенных в различные обучающие программы (Step by Step и традиционной); демонстрация связи между родительскими компетенциями и креативностью дошкольников; разработка и внедрение комплекса формирующих мероприятий по развитию креативности детей дошкольного возраста и развитию родительских компетенций.

Теоретическая значимость исследования заключается в теоретическом обосновании концепта творческого потенциала, творчества как процесса, продукта и структурного компонента личности, особенностей проявления творчества в дошкольном возрасте, демонстрируя, что в творчество вовлечены не только психологические факторы, но и социо-воспитательные.

Практическая ценность работы. Полученные результаты дополняют имеющиеся данные, являясь основной для разработки руководства по использованию имеющегося положительного опыта, как с точки зрения теоретического обоснования, так и с практической точки зрения, посредством разработки, внедрения и апробирования программ психологической интервенции для дошкольников и их родителей.

Апробирование и применение научных результатов. Результаты исследования были предложены к обсуждению и апробированы в рамках заседаний кафедры Психологии КГПУ им. И. Крянгэ. Важные аспекты были представлены и апробированы в рамках национальных и международных конференций. Материалы, представленные в работе, могут быть использованы для преподавания университетских дисциплин, для циклов 1 и 2, а также для специализации и повышения квалификации педагогических кадров дошкольной и младшей школьной систем, психологов, работающих в данной области.

ADNNOTATION

Tapurin Adriana. The development of creativity in preschool children in the educational process. Phd thesis in psychology, Chisinau, 2017

The structure of the thesis: the thesis consists of an introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography (242 titles), 7 annexes, a glossary and it is of a length of 141 pages, including 33 figures and 18 tables. The results of the research are published in 15 scientific papers.

Keywords: creativity, creative process, creative product, creative potential, stimulation of creativity, divergent thinking, flexibility, fluidity, originality, elaboration, creative learning, educational process, preschool age.

Field of study: psychology, the creativity of the preschool child

The purpose of the research: is to identify the conditions for optimizing the process of capitalizing on creative potential in preschools by highlighting the impact of the educational programs Step by Step and the traditional one and parenting skills; Developing formative approaches to stimulate creativity and a parenting program geared to the development of parenting skills.

As **research objectives** we proposed: identification of the specifics of the development of creativity in preschool children included in different types of educational programmes; determination of the relationship between the factors of creativity and parental competences in preschool children educated in different types of educational programmes; development and experimental validation of the formative programme of developing creativity in preschool children and the parental competences of their parents; determining the effectiveness of the programmes of intervention and proposing some recommendations of developing the preschool children's creativity for teachers, psychologists, and parents.

The important scientific problem solved in this research is represented by new clarifications regarding the development of creativity in preschool children by identification of the specifics of the manifestation of creativity of children included in different types of educational programmes, by determination of the impact of the formative programme on the development of creativity in preschool children and the parental programme on the development of parental skills.

The scientific novelty and originality of the obtained results is materialized in the establishment and development of the theoretical and methodological aspects regarding: the achievement, at a national level, of the experimental comparative study of the development of the creative potential in preschool children included in different types of educational programmes; the demonstration of the fact that parental skills are dominant in the development of the preschool children's creativity; the complex of the formative activities especially organized for the development of creativity in preschool children, together with the development of the parental skills, has been proposed and implemented.

The theoretical significance refers to the research, examination and prominence of the particularities of the development of creativity in preschool in the educational process. Thus, the results of the investigations enrich the theoretical basis of psychology with new knowledge regarding the specific of the development of the creative potential in preschool children educated through both the traditional programme and the step-by-step one, as well as of the role of the parental competences in the development of this phenomenon.

The applicative value of the work: the results constitute the Foundation of a guide of good practices through the development, implementation and validation of psychological intervention programs for and their parents and can be used in the process of developing program training for in pre-school institutions.

Approval and implementation of the scientific results: the results of the research were discussed and approved within the pale of the meetings of the psychology department of "Ion Creanga" State Pedagogical University. Important aspects were presented and approved at the Scientific National and International Conferences. The materials presented in the paper have been implemented in the kindergartens in Targu Jiu, in teaching the university courses of Psychopedagogy of creativity and Preschool Psychology, courses of specialization and professional training of teachers in preschool education, school teachers, and psychologists who are interested in the studied area.

ȚĂPURIN ADRIANA

**DEZVOLTAREA CREATIVITĂȚII LA COPIII DE VÂRSTĂ PREȘCOLARĂ ÎN
PROCESUL EDUCAȚIONAL**

SPECIALITATEA 511.02 – Psihologia dezvoltării și psihologia educațională

Autoreferatul tezei de doctor în psihologie

Aprobat spre tipar:	Formatul hârtiei A4
Hârtie A4	Tipar ofset. Tirajul 50 ex.
Coli de tipar 1.7	Comanda nr. 189

Centrul Editorial-poligrafic al Universității Pedagogice de Stat UPS „Ion Creangă”